

mind regényszerkezeti, mind tartalmi szinten, mely utóbbi Howard epilepsziás rohamában, lelkész apjának szellemi eltűnésében és a haldokló George utolsó gondolatainak leírásában kulminál. Mindezen leírások tétje az érzékelhető és nem érzékelhető világok összeérése – a betegségek és a haldoklás sajátos transzcendens (igényű) bemutatásában, amelynek törvényszerű kísérőjelensége a szöveg erősen – talán már kissé erőltetetten – metaforikus nyelvhasználata lesz.

Harding stílusának jellegzetessége a markáns, érzékletes kifejezőmód és a már-már patológiusan kényszerű részletesség, részletezés. Ezért gyakran a túlírt dagályosság gyanújába keveredhet, és az lehet az érzésünk, hogy végeláthatatlanul hosszú mondatai

egymásra csúsznak, a gondolatok összegabalyodnak, és mintha nem tartanának sehova – a regény nem elmesél, hanem csupán leír. Az összefüggést teremtő motívumok pedig elvesznek a különböző állapotok, gondolatok leírásában; az egyes részek elszigetelődnek egymástól, a minden mindennel kapcsolatban állás regénye sok rövid, önmagába forduló gondolat gyűjteménye lesz. Így lesz a szöveg a pillanatnyi élményszerűség regénye, s ha elidőzünk a kissé túlírt, de érzékletes mondatok felett, közelebb juthatunk egy másfajta gondolkodáshoz, ami mindig izgalmas, amivel mindig gazdagabbá leszünk, ez a gazdagodás azonban kihívásokkal teli és kissé fáradtságos.

Varga Viktor

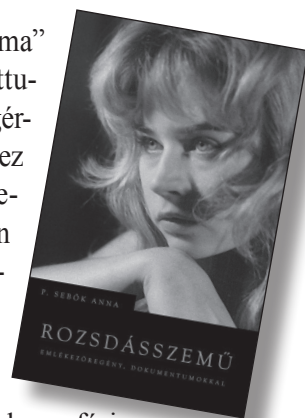
Dokumentált életek P. Sebők Anna: *Rozsdásszemű*, Méry Ratio Kiadó, Somorja-Budapest, 2015.

P. Sebők Anna alkotása, a *Rozsdásszemű* túlmutat a szerző műfaji meghatározásán: több, mint „emlékező regény, dokumentumokkal”. Olyan hiteles kelet-közép-európai történelmi szemlébe ágyazott szociológiai panoráma, mely lehetővé teszi, hogy a szűk családi élet krónikája beépüljön Románia és Magyarország társadalom-pszichológiai korrajzába; a hatvanas évektől kezdve pedig belelátunk az erdélyi és a magyarországi események krónikájába: a kulturális élet forgatagába, kortárs írók, művészek, színészek és újságírók pályaképébe is. Referencia értékű csomópontok révén teljesül ki P. Sebők Anna rendhagyó művének világa, az időrend következetes betartásával: gyermekkor, egyetemi évek, munkavállalás, ifjúsági évek, szerelem, anyaság, áttelepedés Magyarországra, családi élet, utazások, szakmai kibontakozás, gyász, egyedüllét, majd önmegvalósítás és intelleme-ként az életbölcesség összegzése. „Ahogy sorban megszülettek az unokáim, a súlypont megváltozott. A sok-sok munka, amit terveztem, majd elvégeztem, s a kitárult világ, amire most egyedül csodálkoztam rá, visszaállította a lelkem békéjét.”

Emlékekben gazdag, vallomások éregényt tart kezében az olvasó, melyet hangsúlyos családtörténeti vetület gazdagít, annak ellenére, hogy az alkotás világa egyértelműen a narrátor alakja köré szerveződik: „éltem az életem a magam elgondolásai szerint”

Tiszteleg a mű az imádott „ómama” emléke előtt; kezdetben tisztelettudó távolságtartással, utóbb megértéssel sorjázza az anya életéhez kapcsolódó történeteket; kulcsszerepet kap, magától értetődően központi helyre kerül a nagy szerelem, az örök társ – Páskándi Géza – emberi-írói portréja, a közös élet, azaz a házaspár mindennapjainak története, melyben a férj alkotó szakmai tevékenységének leírása mellett kiemelten fontos szerepet kap a férfi-nő kapcsolat, a közös gyermek nevelése. Az emlékező önfegyelemre törekszik, ám ennek ellenére érzelmei meg-meglódtják a mű kronológiáját.

Figyelmünk a háború és a menekülés viszontagságai után az önkény korszakára, majd az 1956-os magyar forradalom erdélyi áldozatainak kálváriájára irányul, de betekintést nyerünk a romániai diktatúra többmillió névtelen, de néhány nevesített áldozatának sorsába is. P. Sebők Anna a kolozsvári magyar egyetemisták közül az elítéltekkel, sok zsidó kivásárolttal, illetve elűzöttel készített interjú-sorozatot. Kutatói minőségében körültekintően összegyűjtötte, rendszerezte vallomásaikat, utóbb pedig az anyagból *Erdély 1956*, illetve *Búcsú* címmel dokumentumfilmeket készített. „Mire a munka végére értem, valami lényegi megváltozott bennem. Nem feledek többé soha. Nem feledek. Megbocsájtani is csak módjával. Semmilyen erőszakra nem találok mentséget. Az évszázadok távlatában sem” – hangzatja *credo*-ját.

Negyedszázad távlatából a szerző számba veszi és elemzi az 1989-es rendszerváltozás utáni magyar politikai életben tapasztalt hatásmechanizmusokat, különös tekintettel az események társadalmi és szociális vetületeire, valamint azok következményeire. Erős személyiségére és éleslátására vall, hogy P. Sebők Anna narrátorként mindvégig megőrzi sajátos, közvetlen beszédmódját, stílusának természetes élőbeszédjellegét. Írói ambíciók nélkül, de egyéni hangvétellel, nyugodt derűvel és empátiával színezi epikáját, biztos kézzel vezeti többszörös emlékezésének fonálát. Az életút megpróbáltatásainak leküzdése, úgy tűnik, humor és lélekjelenlét kérdése számára, hisz „kapitális kérdés egy van, szeretettel megbecsülni az életet”. „A mihez tartás végett” azonban kimondja véleményét valamennyi visszasságról: diszkrimináció-mentesen érvel, értelmez és dokumentál az utókor számára: „(...) minden ártatlan ember élete fontos, nem lehet vállrándítással elintézni még ma sem. Igen, azokról is beszélni kell, akik nem az úgynevezett magasabb kultúrához tartoznak.”

Eszmélésének pillanataival, az első gyermekkori benyomások mozzanataival indult a regényes emlékezés fonala; utóbb változnak a helyszínek és cserélődnek az idősíkok. Az emlékező-narrátor visszanyarodik az anyai nagyszülők, illetve a gyermeküket magányosan nevelő nők – „ómamája”, illetve édesanyja – életének részleteihez; abba a háború, majd az önkény körülményei között vergődő világba, ahol az anya újra meg újra megkísérelt családteremtési kísérleteinek, az ezzel járó költözéseknek súlyos, marandó lélektani következményei voltak a gyermek számára. Előttünk alakul az elbeszélő kamasz, a későbbi egyetemi hallgató, majd a felelős magatartású vidéki tanár értékrendje, fejlődik ízlés- és érzésvilága. A fiatal értelmiségi nő humorának, lélekjelenlétének, diplomáciai készségének köszönhetően sikerrel átverekedte magát életének veszélyekkel teli pillanatainak, mint a gyász magányán. Erőt kovácsol a felismerésből, miszerint önnön érdeke a határozott hozzáállás, azaz időben meghozni az élet nagy döntéseit, mert ez az attitűd növeli annak esélyét, hogy a problémái meg is oldódnak. Visszatekintve írja, örökérvényű intelemként: „Úgy ám, mennyi barát. S csak egy volt, aki meg is kérdezte, mit segíthet, és segített is. Nincs nagy tolongás, ha nagy a baj.”

P. Sebők Anna felnőtt fejjel, majd idős korában újraértelmezi emlékképeit. Helyére kerül, pontosabban leegyszerűsödik sok, a regényben leírt abszurd elem,

számtalan olyan szürreális mozzanat, amelyek első olvasatra az élőbeszédszerű stílus miatt valószínűleg hatottak, túlzásnak minősülhettek. Gondoljunk a sorozatban jól megszervezett csapdahelyzetekre, amellyel a történet hőseinek magyarországi áttelepülésük előtt szembesülniük kellett; a sokkoló asszony-tragédiára, az ellenséges környezetben megélt, tiltott abortuszra, vagy később „ómama” kihantoltatására és a tetem vadregényes kicsempészésére az országból.

Példás helyzetkezelő tapintattal, de tényfeltáró következetességgel taglalja a Securitate tevékenységével kapcsolatos tapasztalatait a szerző; beszámol a hírhedt szervezettel együttműködők által okozott károkról, a tragédiákról, különös tekintettel a Páskándi-család körül titkosszolgálati közreműködéssel teremtett feszültségekről, a családtagoknak okozott szenvedésekről. „Úgy éltük le az életünk felét, hogy folyamatosan provokációknak voltunk kitéve, s mint indián nyomolvasók, már az első jeleknél tudtuk, mi merre fog haladni, de nem ér semmit ez a tapasztalatunk.” A narrátor beszámolója egybevág az általa feldolgozott, '56-os erdélyi perek anyagával.

Nem vádol senkit, de férje mellett közvetlenül érintettként méltósággal veti papírra álláspontját: nincs bocsánat, kiemelkedő szakmai teljesítmény vagy a közszolgálat sem nyújthat felmentést a beszerzett jelentgetők vagy alkalmi besúgók számára. Az áldozatok tönkretett életére, börtönben töltött éveikre, meghurcoltatásaikra és halálukra maradéktalanul emlékezni kell.

P. Sebők Annát az özvegyi gyász lelki mélypontjáról a munka hozta vissza az aktív szakmai életbe. A Kossuth-díjas író-férj hagyatékából *Méltó túlélés* címmel összeállította és megjelentette az erdélyi magyar közösségi léttel kapcsolatos írásokat. Páskándi egyébként már 1985-ben nyílt levélben sürgette egy magyar kisebbségi problémákkal foglalkozó kutatóintézet létrehozását; 1989 januárjában, egy tévéműsor egyenes adásában a határon túli magyarok akkori helyzetét világszégyennek nevezve autonómiáról beszélt; 1992-ben pedig elsőként írt az erdélyi 1956-ról. Szorgalmazta azt is, hogy az erdélyi magyar írók a Magyar Írószövetség tagjai lehessenek.

Milyen jó lenne, ha életútjának háromnegyedén túljutva mindenki vállalná, hogy – lehetőség szerint dokumentumokkal alátámasztva – olyan színvonalon ossza meg emlékeit másokkal, ahogy azt P. Sebők Anna teszi könyvében!

Medgyesi Emese